

Hadrian Ciechanowski*

Organizacja urzędu rejonowego na przykładzie urzędów rejonowych w Toruniu i Grudziądzu

Organization of a District Office on the Example
of District Offices in Toruń and Grudziądz

Organisatorischer Aufbau eines Bezirksamtes am Beispiel
der Bezirksämter in Thorn und Graudenz

Streszczenie. W artykule przedstawiona została organizacja wewnętrzna urzędów rejonowych działających w latach 1990-1998. Problem przedstawiony został na przykładzie urzędów rejonowych w Toruniu i Grudziądzu. Na podstawie przeprowadzonej analizy wyróżnione zostały dwa okresy w organizacji tych urzędów: lata 1990-1992 oraz 1993-1998. W pierwszym okresie ich struktura była pionowa, a urzędy posiadały liczną kadrę. W drugim okresie nastąpiły natomiast spłaszczenie struktur organizacyjnych oraz wyraźny spadek liczby zatrudnionych. Badania oparte zostały na aktach prawnych oraz materiałach archiwalnych.

Abstract. The article presents the internal organization of district offices operating in the years 1990-1998. The problem was presented on the example

---

* Absolwent studiów Archiwistyka i zarządzanie dokumentacją oraz studiów doktoranckich w zakresie historii na UMK. W latach 2013-2019 pracownik Archiwum Państwowego w Toruniu, a od 2019 r. adiunkt w Instytucie Historii i Archiwistyki UMK. Zainteresowania badawcze to kancelaria najnowsza, archiwistyka i dzieje biurokracji. ORCID: 0000-0002-4913-3600

of District Offices in Toruń and Grudziądz. Based on the analysis, two periods in the organization of these offices were distinguished: 1990-1992 and 1993-1998. In the first period, their structure was vertical, and offices had a large staff. In the second period, however, there was a flattening of organizational structures and a clear decline in the number of employees. The research was based on legal acts and archival materials.

Zusammenfassung. In diesem Beitrag wird der interne organisatorische Aufbau der Bezirksämter (Urząd Rejonowy) präsentiert, die in den Jahren 1990-1998 in Polen tätig waren, was am Beispiel der Bezirksämter in Thorn und Graudenz veranschaulicht wurde. Basierend auf der durchgeführten Analyse wurden zwei Perioden in der Organisation dieser Ämter unterschieden: 1990-1992 und 1993-1998. In der ersten Periode war ihre Struktur vertikal geordnet und die Ämter beschäftigten viele Mitarbeiter. In der zweiten Periode kam es jedoch zu einer Abflachung deren Organisationsstrukturen und zu einem deutlichen Rückgang der Beschäftigtenzahlen. Die Untersuchung basiert auf Rechtsakten und Archivmaterialien.

Słowa kluczowe: urzędy rejonowe, administracja rządowa, kancelaria, Toruń, Grudziądz

Keywords: district offices, government administration, office, Toruń, Grudziądz

Schlüsselwörter: Bezirksämter, Staatsverwaltung, Kanzlei, Thorn, Graudenz

Tematem artykułu jest organizacja urzędów rejonowych, które w latach 1990-1998 tworzyły aparat pomocniczy kierowników rejonowych urzędów administracji ogólnej. Zagadnienie organizacji wewnętrznej tych urzędów nie było dotychczas podejmowane w literaturze naukowej¹. Niniejszy artykuł stanowi tym samym wkład w obszar

---

¹ Nie znaczy to, że samo zagadnienie urzędów rejonowych, ich miejsca w strukturze terenowej administracji rządowej, kompetencji i relacji z organami samorządu terytorialnego nie było poruszane w literaturze. W tym miejscu wskazać można m.in. następujące opracowania: A. Jaroszyński, *Terenowa administracja rządowa: komentarz do ustawy z 22.III.1990 r. o terenowych organach rządowej administracji ogólnej*, Warszawa 1990, ss. 120; M. Stec, *Tworzenie samorządu gminnego w 1990 r. z*

badania, jakim jest historia biurokracji, szczególnie rzadko podejmowanych dla okresu od 2. połowy XX w.

Zagadnienie zostanie przedstawione na przykładzie organizacji urzędów rejonowych w Toruniu (dalej UR w Toruniu) i Grudziądzu (dalej UR w Grudziądzu). Urzędy te zostały wybrane ze względu na podobieństwo otoczenia, w jakim działały. Na terenie rejonów administracyjnych obu urzędów znajdowały się duże, ponad stutysięczne miasta – Grudziądz i Toruń, jak również mniejsze ośrodki miejskie liczące kilkanaście do kilkudziesięciu tysięcy mieszkańców (Chełmno, Chełmża, Golub-Dobrzyń, Kowalewo Pomorskie i Łasin) oraz obszary wiejskie. Występowały na nich także zbliżone warunki przyrodnicze. Można zatem przyjąć, że w praktyce mierzyły się one z podobnymi problemami, co powinno implikować podobne rozwiązania w ich organizacji.

Należy jednak zaznaczyć, że pomiędzy wybranymi rejonami administracyjnymi występowały również pewne różnice. Najbardziej istotna z nich wynika z faktu, że rejon toruński obejmował miasto stołeczne województwa, które miało około dwukrotnie większą liczbę mieszkańców niż Grudziądz. W 1990 r. było to odpowiednio 200 860 oraz 101 571 osób².

Artykuł w całości przygotowany został w oparciu o materiały archiwalne przechowywane w Archiwum Państwowym w Toruniu, akty prawne o zasięgu ogólnopolskim oraz akty prawa miejscowego wydawane przez wojewodę toruńskiego.

---

perspektywy Delegata Pełnomocnika Rządu ds. Reformy Samorządu Terytorialnego w województwie miejskim krakowskim, Samorząd Terytorialny, nr 4, 2020, s. 72-81; A. Bałaban, *Polskie problemy ustrojowe: (konstytucja, źródła prawa, samorząd terytorialny, prawa człowieka)*, Kraków 2003, ss. 153; S. Prutis, *Rządowa administracja terenowa – model normatywny, tendencje przekształceń strukturalnych*, Samorząd Terytorialny, nr 11-12, 1991, s. 36-40; K. Pietrzyk, *Samorządowa i rządowa administracja publiczna w terenie 1989-1998*, [w:] *Budowanie instytucji państwa 1989-2001. W poszukiwaniu modelu*, red. I. Jackiewicz, Warszawa 2004, s. 119-151.

² Archiwum Państwowe w Toruniu (dalej cyt. APT), Urząd Rejonowy w Toruniu (dalej cyt. UR w Toruniu), sygn. 7, s. 29, Podstawowe informacje o zasięgu działania urzędów rejonowych.

Urzędy rejonowe utworzone zostały na podstawie ustawy z dnia 22 marca 1990 r. o terenowych organach rządowej administracji ogólnej³. O ich utworzeniu przesądzał art. 3 ust. 2 pkt 1, który wskazywał, że wojewoda w postępowaniu administracyjnym jest organem wyższego stopnia w stosunku do kierowników rejonowych urzędów rządowej administracji ogólnej. Organizację urzędów rejonowych szczegółowo opisywał rozdział 6 ustawy. W art. 37 wskazano, że urząd rejonowy jest aparatem pomocniczym kierownika urzędu. Jednostkami wewnętrznymi urzędu mogły być oddziały, biura, referaty lub samodzielne stanowiska pracy. Organizację urzędu oraz zadania jego komórek organizacyjnych w sposób ogólny określać miał statut nadawany przez wojewodę, uszczegółowiony postanowieniami regulaminu organizacyjnego ustalanego przez kierownika urzędu rejonowego.

Kierownika urzędu i jego zastępcę powoływał i odwoływał właściwy wojewoda (art. 38). Organ ten zgodnie z art. 1 ustawy wykonywał zadania i kompetencje administracji rządowej ogólnej stopnia podstawowego. Zadania i kompetencje kierowników urzędów rejonowych nie stanowiły jednak zamkniętego katalogu, ponieważ w tym zakresie ustawa odsyłała do ustaw szczególnych (art. 36). Zgodnie z brzmieniem ustawy kierownicy urzędów rejonowych mieli prawo powierzać sprawy z zakresu swojego działania organom gminnym, a także kierownikom państwowych osób prawnych funkcjonujących na obszarze działania urzędu. Zgodnie z art. 40 ustawy powierzenie musiało nastąpić za zgodą wojewody oraz w porozumieniu z właściwym organem i być ogłoszone w wojewódzkim dzienniku urzędowym.

Ogólny zakres zadań i kompetencji, które miały zostać powierzone kierownikom urzędów rejonowych, wskazał Jerzy Kołodziejski, sekretarz stanu w Urzędzie Rady Ministrów w piśmie z 5 czerwca 1990 r. skierowanym do wojewodów. Zgodnie z zamysłem rządu w rejonie miały być zlokalizowane zadania z zakresu tzw. policji administracyjnej, m.in. w dziedzinie przestrzegania norm ochrony środowiska, prawa budowlanego i prawa wodnego. Zadania świadczone przez administrację dla obywateli, z wyjątkiem m.in. niektórych spraw z zakresu

---

³ DzU 1990, nr 21, poz. 123.

komunikacji, miały być realizowane w gminach⁴. Szczegółowo zakres zadań i kompetencji kierowników urzędów rejonowych został określony ustawą z 17 maja 1990 r. o podziale zadań i kompetencji wymienionych w ustawach szczególnych pomiędzy organy gminy i organy administracji rządowej oraz o zmianie niektórych ustaw⁵. W ustawie tej podane zostały akty prawne określające kompetencje i zadania kierowników urzędów rejonowych. Możliwe jest jednak wskazanie ogólnych obszarów, w których działały urzędy rejonowe. Należały do nich zadania i kompetencje z zakresu: geodezji i gospodarki gruntami, budownictwa i architektury, ochrony środowiska i gospodarki wodnej, komunikacji, służby zatrudnienia oraz tzw. spraw ogólnych⁶.

Za wprowadzeniem urzędów rejonowych jako stopnia podstawowego terenowej administracji rządowej stały zasady określone w przepisach dotyczących postępowania administracyjnego. Wymagały one, aby przy dwustopniowym podziale administracyjnym państwa wydawanie decyzji administracyjnych w I instancji następowało na stopniu podstawowym. W celu sprostania tym wymogom konieczne było takie ukształtowanie dwuinstancyjnego toku postępowania, w którym decyzje wydawane w II instancji nie będą podejmowane na stopniu centralnym. Jednocześnie utworzenie rejonów miało zwolnić gminy z zadań, które powinny należeć do administracji rządowej, a zatem m.in. kompetencji typu policji administracyjnej lub takich, których nie były w stanie należycie realizować z powodów technicznych, tzn. wymagających zatrudnienia specjalnych, wysoko wykwalifikowanych kadr, mających często określone prawem uprawnienia⁷.

Sieć rejonów administracyjnych, zgodnie z delegacją ustawową⁸, ukształtowana została Rozporządzeniem Ministra – Szefa Urzędu Rady Ministrów z 1 sierpnia 1990 r. w sprawie określenia siedzib i tery-

---

⁴ APT, UR w Toruniu, sygn. 7, s. 13, Pismo Sekretarza Stanu w Urzędzie Rady Ministrów Jerzego Kołodziejskiego z dnia 5 VI 1990 r. do wojewodów.

⁵ DzU 1990, nr 34, poz. 198.

⁶ APT, UR w Toruniu, sygn. 7, s. 49-55, Urzędy rejonowe i zakres ich działania.

⁷ Ibid., s. 43-45, Urzędy rejonowe i zakres ich działania.

⁸ Ustawy z dnia 22 III 1990 r. o terenowych organach rządowej administracji ogólnej, DzU 1990, nr 21, poz. 123, art. 36, ust. 2.

torialnego zasięgu działania urzędów rejonowych⁹. Na mocy tego aktu prawnego od 27 sierpnia 1990 r. powołano 254 urzędy rejonowe. W ciągu niespełna ośmiu lat istnienia sieć rejonów administracyjnych ulegała drobnym zmianom. Na mocy Rozporządzenia Ministra – Szefa Urzędu Rady Ministrów z 31 grudnia 1990 r., zmieniającego rozporządzenia w sprawie określenia siedzib i terytorialnego zasięgu działania urzędów rejonowych¹⁰, ich liczbę od 1 lutego 1991 r. podniesiono do 267. Kolejna zmiana w tym zakresie nastąpiła w 1997 r., kiedy Rozporządzeniem Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z 21 sierpnia 1997 r., zmieniającym rozporządzenie w sprawie siedzib i terytorialnego zasięgu działania urzędów rejonowych¹¹, powołano jako 268 Urząd Rejonowy w Brzesku, działający na terenie województwa tarnowskiego.

Urzędy rejonowe zakończyły działanie z dniem 1 stycznia 1999 r., kiedy na mocy Ustawy z 24 lipca 1998 r. o wejściu w życie ustaw o samorządzie powiatowym, o samorządzie województwa oraz o administracji rządowej w województwie przywrócony został trójstopniowy podział administracyjny państwa¹².

Na podstawie par. 1 ust. 44 wspomnianego wyżej rozporządzenia z 27 sierpnia 1990 r. na terenie województwa toruńskiego utworzono cztery urzędy rejonowe: w Brodnicy, Grudziądzu, Toruniu i Wąbrzeźnie. Urząd Rejonowy w Grudziądzu obejmował gminy: Chełmno, Grudziądz, Gruta, Lisewo, Łasin, Rogóźno, Stolno i Świecie n. Osą oraz miasta: Chełmno, Grudziądz i Łasin. Urząd Rejonowy w Toruniu obejmował natomiast gminy: Chełmża, Ciechocin, Golub-Dobrzyń, Kijewo Królewskie, Kowalewo, Lubicz, Łubianka, Łysomice, Obrowo, Papowo Biskupie, Radomin, Unisław, Wielka Nieszawka i Zławieś Wielka oraz miasta: Chełmża, Golub-Dobrzyń, Kowalewo Pomorskie i Toruń. Podział ten utrzymany został także na mocy Rozporządzenia Ministra – Szefa Urzędu Rady Ministrów z 9 czerwca 1995 r. w sprawie określenia siedzib i terytorialnego zasięgu działania urzędów

---

⁹ DzU 1990, nr 54, poz. 316.

¹⁰ DzU 1991, nr 3, poz. 16.

¹¹ DzU 1997, nr 102, poz. 649.

¹² DzU 1998, nr 99, poz. 631.

dów rejonowych, które od dnia 25 czerwca zastąpiło wcześniej obowiązujący akt prawny¹³.

Na obszarze województwa toruńskiego przygotowania do utworzenia urzędów rejonowych zostały podjęte 4 sierpnia 1990 r., kiedy na mocy decyzji wojewody toruńskiego powołany został zespół, którego zadaniem było utworzenie rejonów administracyjnych. Do zadań zespołu należało m.in. przygotowanie struktur organizacyjnych oraz właściwości rzeczowej i miejscowej urzędów rejonowych, a także ich etatyzacji, jak również określenie niezbędnych potrzeb w zakresie bazy lokalowej i wyposażenia techniczno-biurowego urzędów rejonowych¹⁴.

Tego samego dnia powołani zostali również Pełnomocnicy Wojewody do Spraw Utworzenia Urzędów Rejonowych Rządowej Administracji Ogólnej. Pełnomocnikom powierzono prowadzenie spraw związanych z:

- opracowaniem projektów statutów i regulaminów organizacyjnych urzędów rejonowych,
- opracowaniem preliminarzy budżetowych do końca 1990 r.,
- zabezpieczeniem bazy lokalowej dla urzędów oraz wyposażenia ich w niezbędny sprzęt i urządzenia oraz zawieraniem w tym celu niezbędnych umów,
- zatrudnieniem pracowników,
- dokonaniem wstępnych uzgodnień z organami gmin w celu powierzenia im prowadzenia niektórych spraw z zakresu właściwości urzędów rejonowych¹⁵.

Co ciekawe, w zarządzeniu określono liczbę etatów dla poszczególnych urzędów rejonowych (Grudziądz – 30, a Toruń – 50)¹⁶, która formalnie miała zostać dopiero ustalona przez wspomniany wyżej zespół.

---

¹³ DzU 1995, nr 66, poz. 341.

¹⁴ APT, Urząd Wojewódzki w Toruniu (dalej cyt. UW w Toruniu), sygn. 5/97, Decyzja Wojewody Toruńskiego nr 5/90 z dnia 8 V 1990 r. w sprawie powołania Zespołu ds. Zmiany Struktury Organizacyjnej UW oraz utworzenia rejonów administracyjnych.

¹⁵ Ibid., sygn. 5/62, Zarządzenie nr 72a/90 Wojewody Toruńskiego z dnia 4 VI 1990 r. w sprawie ustanowienia Pełnomocników Wojewody do spraw utworzenia urzędów rejonowych rządowej administracji ogólnej.

¹⁶ Ibid., par. 2, ust. 1, pkt 1, lit. f.

Statuty organizacyjne dla obu urzędów wydane zostały 27 sierpnia 1990 r. na mocy zarządzeń nr 85¹⁷ i 86¹⁸ wojewody toruńskiego. Ich zapisy zostały doprecyzowane postanowieniami regulaminów organizacyjnych wydanych przez kierowników obu urzędów. Akty te w szczególności określały zadania kierownika i jego zastępcy w nadzorze nad poszczególnymi jednostkami wewnętrznymi, strukturę wewnętrzną urzędów oraz zadania poszczególnych komórek organizacyjnych¹⁹. Ze względu na to, że regulamin organizacyjny UR w Grudziądzu różnił się w omawianej materii od statutu organizacyjnego tegoż urzędu, podział kompetencji oraz oznaczenia komórek w nim zawarte zostaną przedstawione odrębnie.

Zgodnie ze wspomnianymi aktami prawnymi w urzędach powołano następujące komórki organizacyjne:

Tabela 1

Komórki organizacyjne urzędów rejonowych oraz nadzór nad komórkami wewnętrznymi Urzędu Rejonowego w Toruniu wg statutów i regulaminów organizacyjnych z 1990 r.		
Urząd Rejonowy w Grudziądzu	Urząd Rejonowy w Toruniu	
Nazwa i oznaczenie komórki		Nadzór
1		2
Oddział Organizacyjny	Oddział Organizacyjny (Or)	kierownik
Oddział Geodezji i Gospodarki Gruntami	Oddział Geodezji i Gospodarki Gruntami (GG)	zastępca

¹⁷ Ibid., Zarządzenie nr 85/90 Wojewody Toruńskiego z dnia 27 VI 1990 r. w sprawie nadania statutu Urzędowi Rejonowemu w Grudziądzu.

¹⁸ Ibid., Zarządzenie nr 86/90 Wojewody Toruńskiego z dnia 27 VI 1990 r. w sprawie nadania statutu Urzędowi Rejonowemu w Toruniu.

¹⁹ Ibid., Urząd Rejonowy w Grudziądzu (dalej cyt. UR w Grudziądzu), sygn. 8, s. 1, Zarządzenie nr 1/90 Kierownika Urzędu Rejonowego w Grudziądzu z dnia 22 IX 1990 r. w sprawie ustalenia Regulaminu Organizacyjnego Urzędu Rejonowego w Grudziądzu oraz ibid., UR w Toruniu, sygn. 2, s. 3, Zarządzenie nr 1/90 Kierownika Urzędu Rejonowego w Toruniu z dnia 14 IX 1990 r. w sprawie ustalenia Regulaminu Organizacyjnego Urzędu Rejonowego w Toruniu.

	1	2
	Oddział Urbanistyki, Architektury i Nadzoru Budowlanego	zastępca
	Oddział Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej	zastępca
	Oddział Ogólny	kierownik
	Rejonowe Biuro Pracy w Grudziądzu	kierownik
Rejonowe Biuro Pracy w Chełmnie	Oddział Zamiejscowy w Golubiu-Dobrzyniu (załatwiający sprawy w zakresie zatrudniania oraz geodezji i gospodarki gruntami)	–
	Oddział Zamiejscowy w Chełmży (załatwiający sprawy w zakresie zatrudnienia)	–

Źródło: Zarządzenie nr 85/90 Wojewody Toruńskiego z dnia 27 VIII 1990 r. w sprawie nadania statutu Urzędowi Rejonowemu w Grudziądzu; Zarządzenie nr 86/90 Wojewody Toruńskiego z dnia 27 VIII 1990 r. w sprawie nadania statutu Urzędowi Rejonowemu w Toruniu; Zarządzenie nr 1/90 Kierownika Urzędu Rejonowego w Toruniu z dnia 14 IX 1990 r. w sprawie ustalenia Regulaminu Organizacyjnego Urzędu Rejonowego w Toruniu.

Jak wspomniano, regulamin organizacyjny UR w Grudziądzu inaczej niż statut organizacyjny regulował strukturę wewnętrzną urzędu. Zgodnie z jego postanowieniami funkcjonowały w nim następujące komórki, podporządkowane bezpośrednio:

Tabela 2

Organizacja UR w Grudziądzu oraz nadzór nad poszczególnymi komórkami zgodnie z regulaminem organizacyjnym z 1990 r.	
Nazwa komórki organizacyjnej	Nadzór
Oddział Organizacyjny	kierownik
Oddział Rolnictwa, Geodezji i Gospodarki Gruntami (RGG)	kierownik
Oddział Urbanistyki, Architektury i Nadzoru Budowlanego (UA)	kierownik
Oddział Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (KO)	zastępca
Oddział Komunikacji i Spraw Ogólnych (KO)	zastępca
Rejonowe Biuro Pracy (BP)	zastępca

Źródło: Zarządzenie nr 1/90 Kierownika Urzędu Rejonowego w Grudziądzu z dnia 22 IX 1990 r.

Jak można zauważyć, struktura organizacyjna urzędu wprowadzona regulaminem organizacyjnym była w zasadzie tożsama ze strukturą obowiązującą w UR w Toruniu. Odbiegała jednak od postanowień aktu nadrzędnego, jakim był statut organizacyjny. Należy jednak podkreślić, że mimo zmiany nazewnictwa zadania komórek organizacyjnych opisane w obu dokumentach pokrywały się²⁰. Do postanowień statutu struktura organizacyjna UR w Grudziądzu została zbliżona dopiero w lutym 1992 r., kiedy Rejonowe Biuro Pracy podzielono na Rejonowe Biuro Pracy w Grudziądzu (BP.I) i Rejonowe Biuro Pracy w Chełmnie (BP.II), oba podporządkowane zastępcy kierownika²¹.

Organy centralne miały jednak świadomość, iż pomiędzy organizacją określoną w statutach a faktyczną organizacją urzędów rejonowych mogą i realnie występują różnice. W takiej sytuacji organy centralne

²⁰ Ibid., UR w Grudziądzu, sygn. 8, s. 13-33, Załącznik do Zarządzenia nr 1/90 Kierownika Urzędu Rejonowego w Grudziądzu, par. 13-18 oraz ibid., UW w Toruniu, sygn. 5/62, Zarządzenie nr 86/90 Wojewody Toruńskiego, par. 5-10.

²¹ Ibid., UR w Grudziądzu, sygn. 10, s. 1-11, Zarządzenie nr 1/92 Kierownika Urzędu Rejonowego w Grudziądzu z dnia 21 II 1992 r. w sprawie zmiany Regulaminu Organizacyjnego Urzędu Rejonowego w Grudziądzu.

stały na stanowisku, że obowiązujące statuty należy dopasować do rzeczywistej struktury. Zdanie takie wyrażone zostało w piśmie Biura Kontroli Urzędu Rady Ministrów z 28 września 1990 r., podsumowującego wyniki przeglądu struktur organizacyjnych urzędów terenowych organów rządowej administracji ogólnej²².

W niespełna rok od powołania urzędów rejonowych, 2 maja 1991 r., przeprowadzona została zmiana w strukturze organizacyjnej UR w Toruniu. Przez nowelizację regulaminu organizacyjnego do struktury Oddziału Geodezji i Gospodarki Gruntami włączona została agenda Oddziału w Golubiu-Dobrzyniu. Komórka wraz z agendą utrzymały symbol GG. Zmieniona została także organizacja Rejonowego Biura Pracy, które otrzymało oddziały zamiejscowe w Golubiu-Dobrzyniu i Chełmży²³. Tym samym zlikwidowane zostały oddziały zamiejscowe urzędu, włączone do poszczególnych komórek organizacyjnych.

Zmiany te zostały częściowo usankcjonowane przez wojewodę 21 czerwca 1991 r., kiedy dokonał on zmian w statucie organizacyjnym urzędu. Na mocy zarządzenia wojewody nastąpiło połączenie dotychczasowych oddziałów wymienionych w pkt 3 i 4 tabeli nr 1 w Oddział Urbanistyki, Architektury i Nadzoru Budowlanego oraz Gospodarki Wodnej. Według znowelizowanego statutu nieco inna niż określona w regulaminie organizacyjnym miała być jednak organizacja Rejonowego Biura Pracy. Zgodnie ze statutem dotychczasowe Rejonowe Biuro Pracy zostało bowiem podzielone na trzy oddzielne instytucje, które stanowiły rejonowe biura pracy w Chełmży, Golubiu-Dobrzyniu i Toruniu²⁴. Jak można zauważyć, zmiany dokonywane przez wojewodę toruńskiego oraz kierownika Urzędu Rejonowego w Toruniu nie pokrywały się.

---

²² Ibid., UR w Toruniu, sygn. 7, s. 67, Informacja o wynikach przeglądu struktur organizacyjnych urzędów terenowych organów rządowej administracji ogólnej.

²³ Ibid., sygn. 2, s. 59, Zarządzenie nr 2/91 Kierownika Urzędu Rejonowego w Toruniu z dnia 2 V 1991 r. w sprawie zmian w Regulaminie Organizacyjnym Urzędu Rejonowego w Toruniu.

²⁴ Ibid., UW w Toruniu, sygn. 64, Zarządzenie nr 57/91 Wojewody Toruńskiego z dnia 21 VI 1991 r. w sprawie zmiany Statutu Urzędu Rejonowego w Toruniu.

Kolejna zmiana w organizacji UR w Toruniu została przeprowadzona 6 kwietnia 1992 r.²⁵ Zmiana ta stała w sprzeczności z zapisami statutu organizacyjnego urzędu. Zgodnie z prowadzonymi zmianami w urzędzie funkcjonowały następujące komórki, które nadzorowali:

Tabela 3

Organizacja wewnętrzna UR w Toruniu wprowadzona 6 IV 1992 r.	
Nazwa komórki organizacyjnej	Nadzór
Oddział Geodezji i Gospodarki Gruntami (GG)	zastępca
Oddział Urbanistyki, Architektury, Nadzoru Budowlanego oraz Gospodarki Wodnej (UA)	zastępca
Oddział Komunikacji i Spraw Ogólnych (KO)	kierownik
Rejonowe Biuro Pracy ²⁶ (BP)	kierownik
Samodzielne stanowisko pracy radcy prawnego (RP)	kierownik
Samodzielne stanowisko pracy do spraw organizacyjnych i kadrowych (OR)	kierownik
Samodzielne stanowisko pracy do spraw obronnych (SO)	kierownik
Samodzielne stanowisko pracy do spraw księgowości (brak oznaczenia)	kierownik

Źródło: Zarządzenie nr 1/92 Kierownika Urzędu Rejonowego w Toruniu z dnia 6 IV 1992 r. w sprawie zmian w Regulaminie organizacyjnym Urzędu Rejonowego w Toruniu.

Kolejne zmiany w organizacji urzędów rejonowych zostały przeprowadzone 1 stycznia 1993 r., kiedy z ich struktury wyłączono rejonowe biura pracy²⁷. Wyłączenie służby zatrudnienia spod kompetencji

²⁵ Ibid., UR w Toruniu, sygn. 2, s. 61-73, Zarządzenie nr 1/92 Kierownika Urzędu Rejonowego w Toruniu z dnia 6 IV 1992 r. w sprawie zmian w Regulaminie organizacyjnym Urzędu Rejonowego w Toruniu.

²⁶ Par. 8 pkt 2 znowelizowanego regulaminu mówił o Rejonowym Biurze Pracy w Chełmży, Golubiu-Dobrzyniu i Toruniu, natomiast par. 11 pkt 4 o Rejonowym Biurze Pracy.

²⁷ APT, UW w Toruniu, sygn. 66, Zarządzenie nr 145/92 Wojewody Toruńskiego z dnia 24 XII 1992 r. w sprawie zmiany Statutu Urzędu Rejonowego w Grudziądzu.

kierowników urzędów rejonowych (oraz wojewodów) nastąpiło na mocy art. 3 i 70 ustawy z 16 października 1991 r. o zatrudnieniu i bezrobociu, zgodnie z którymi od 1 stycznia 1993 r. rozpoczęły pracę wojewódzkie i rejonowe urzędy pracy stanowiące administrację niezespoloną²⁸.

Jednocześnie, od 1 stycznia 1993 r., nową strukturę otrzymał UR w Toruniu, w którym funkcjonować miały:

1. Oddział Geodezji i Gospodarki Gruntami
2. Oddział Urbanistyki, Architektury i Nadzoru Budowlanego
3. Samodzielne stanowisko pracy ds. ochrony środowiska oraz gospodarki wodnej i leśnej
4. Oddział Komunikacji
5. Samodzielne stanowisko pracy radcy prawnego
6. Samodzielne stanowisko pracy ds. organizacyjnych i kadrowych
7. Samodzielne stanowisko pracy ds. obronnych, ogólnych i wojskowych
8. Samodzielne stanowisko pracy ds. księgowości²⁹.

Opisana powyżej struktura wewnętrzna zapisana w nowelizacji do statutu organizacyjnego nie odpowiadała zatem w pełni zmianom wprowadzonym uprzednio przez kierownika Urzędu Rejonowego. Nie została ona zresztą zaimplementowana do struktury organizacyjnej urzędu przez jego kierownika.

Jeszcze w 1993 r. oba urzędy rejonowe otrzymały nowe statuty i regulaminy organizacyjne. Zgodnie z ich postanowieniami miały one następującą strukturę organizacyjną:

Tabela 4

Organizacja urzędów rejonowych wg statutów i regulaminów organizacyjnych wydanych w 1993 r.	
Urząd Rejonowy w Grudziądzu	Urząd Rejonowy w Toruniu
1	2

²⁸ Ustawa z dnia 16 X 1991 r. o zatrudnieniu i bezrobociu, DzU 1991, nr 106, poz. 457, art. 70, ust. 2.

²⁹ APT, UW w Toruniu, sygn. 66, Zarządzenie nr 148/92 Wojewody Toruńskiego z dnia 28 XII 1992 r. w sprawie zmiany statutu Urzędu Rejonowego w Toruniu.

1		2	
Nazwa komórki organizacyjnej	Nadzór	Nazwa komórki organizacyjnej	Nadzór
Oddział Organizacyjny (Or)	kierownik	Oddział Geodezji i Gospodarki Gruntami z agendą w Golubiu-Dobrzyniu (GG)	kierownik
Oddział Rolnictwa, Geodezji i Gospodarki Gruntami (RGG)	kierownik	Oddział Urbanistyki, Architektury i Nadzoru Budowlanego (UA)	zastępca
Oddział Urbanistyki, Architektury i Nadzoru Budowlanego (UA)	kierownik	Samodzielne stanowisko pracy ds. ochrony środowiska oraz gospodarki wodnej i leśnej (OŚ)	zastępca
Oddział Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (OŚ)	zastępca	Oddział Komunikacji (KO)	zastępca
Oddział Komunikacji i Spraw Ogólnych (KO)	zastępca	Samodzielne stanowisko pracy radcy prawnego (RP)	zastępca
–	–	Samodzielne stanowisko pracy ds. organizacyjnych, kadrowych i ogólnych (OR)	kierownik
–	–	Samodzielne stanowisko pracy ds. obronnych i wojskowych (SO)	kierownik
–	–	Samodzielne stanowisko pracy ds. księgowości (FK)	kierownik

Źródło: APT, UW w Toruniu, sygn. 67, Zarządzenie nr 36/93 Wojewody Toruńskiego z dnia 29 III 1993 r. w sprawie ustalenia Statutu Urzędu Rejonowego w Grudziądzu; ibid., Zarządzenie nr 44/93 Wojewody Toruńskiego z dnia 6 IV 1993 r. w sprawie ustalenia Statutu Urzędu Rejonowego w Toruniu;

Dalsze zmiany w organizacji, tym razem wyłącznie UR w Toruniu, przeprowadzone zostały 12 stycznia 1994 r. Tego dnia zlikwidowany został Oddział Komunikacji, jego zadania zostały włączone do zadań samodzielnego stanowiska pracy ds. ochrony środowiska oraz gospodarki wodnej i leśnej, które zmieniło nazwę na stanowisko pracy ds. ochrony środowiska, gospodarki wodnej i leśnej oraz komunikacji. Na bazie samodzielnego stanowiska ds. księgowości utworzony został natomiast Referat Budżetowo-Księgowy. Na mocy zarządzenia powołano także Zamiejscowy Oddział Geodezji w Golubiu-Dobrzyniu, który zastąpił dotychczas działającą tam agendę³⁰.

Zmiany wprowadzone przez wojewodę toruńskiego zostały zaimplementowane do struktury urzędu rejonowego 14 stycznia tego roku, kiedy znowelizowany został jego regulamin organizacyjny³¹. Obie nowe komórki nadzorowane były tak jak jednostki, które zastąpiły. Oddział Zamiejscowy podporządkowano natomiast kierownikowi urzędu. Wraz z nowym regulaminem organizacyjnym wprowadzone zostały także zmiany w symbolach komórek organizacyjnych. Od tego momentu samodzielne stanowisko pracy ds. ochrony środowiska, gospodarki wodnej i leśnej oraz komunikacji posługiwało się osobnymi symbolami dla poszczególnych rodzajów spraw, które załatwiała. Były to sprawy z zakresu: ochrony środowiska (OŚ), gospodarki wodnej (GW), gospodarki leśnej (GL), komunikacji (KO). Zamiejscowy Oddział Geodezji posługiwał się symbolem GG.

---

ibid., Urząd Rejonowy w Grudziądzu, sygn. 11, s. 1, Zarządzenie nr 3/93 Kierownika Urzędu Rejonowego w Grudziądzu z dnia 5 IV 1993 r. w sprawie ustalenia Regulaminu Organizacyjnego Urzędu Rejonowego w Grudziądzu oraz ibid., Urząd Rejonowy w Toruniu, sygn. 2, s. 75, Zarządzenie nr 3/93 Kierownika Urzędu Rejonowego w Toruniu z dnia 23 VI 1993 r. w sprawie ustalenia Regulaminu Organizacyjnego Urzędu Rejonowego w Toruniu.

³⁰ Ibid., sygn. 68, Zarządzenie nr 2/94 Wojewody Toruńskiego z dnia 12 I 1994 r. w sprawie zmiany Statutu Urzędu Rejonowego w Toruniu.

³¹ Ibid., UR w Toruniu, sygn. 2, s. 129-143, Zarządzenie nr 2/94 Kierownika Urzędu Rejonowego w Toruniu z dnia 14 I 1994 r. w sprawie zmiany Regulaminu Urzędu Rejonowego w Toruniu.

Dnia 18 stycznia 1995 r. wydany został nowy statut organizacyjny dla UR w Grudziądzu³², a dzień później także nowy regulamin organizacyjny³³. Dziewięć miesięcy później, 6 września 1995 r., zaczął obowiązywać nowy statut UR w Toruniu³⁴. Zgodnie z postanowieniami wymienionych aktów w urzędach funkcjonowały następujące komórki wewnętrzne:

Tabela 5

Organizacja urzędów rejonowych oraz nadzór nad komórkami wewnętrznymi Urzędu Rejonowego w Grudziądzu wg statutów i regulaminów organizacyjnych wydanych w 1995 r.		
Urząd Rejonowy w Grudziądzu		Urząd Rejonowy w Toruniu
Nazwa komórki organizacyjnej	Nadzór	Nazwa komórki organizacyjnej
1	2	3
Wieloosobowe stanowisko pracy ds. organizacyjnych i obywatelskich (Or.)	kierownik	Oddział Geodezji i Gospodarki Gruntami
Główny księgowy (Ks.)	kierownik	Oddział Urbanistyki, Architektury i Nadzoru Budowlanego
Radca prawny (RPr.)	kierownik	Referat Budżetowo-Księgowy
Oddział Rolnictwa, Geodezji i Gospodarki Gruntami (RGG)	zastępca	Samodzielne, wieloosobowe stanowisko pracy ds. weterynarii

³² Ibid., UW w Toruniu, sygn. 69, Zarządzenie nr 4/95 Wojewody Toruńskiego z dnia 18 I 1995 r. w sprawie ustalenia Statutu Urzędu Rejonowego w Grudziądzu.

³³ Ibid., UR w Grudziądzu, sygn. 13, s. 1-2, Zarządzenie nr 2/95 Kierownika Urzędu Rejonowego w Grudziądzu z dnia 19 I 1995 r. w sprawie ustalenia Regulaminu Organizacyjnego Urzędu Rejonowego w Grudziądzu.

³⁴ Ibid., UW w Toruniu, sygn. 69, Zarządzenie nr 58/95 Wojewody Toruńskiego z dnia 6 IX 1995 r. w sprawie ustalenia Statutu Urzędu Rejonowego w Toruniu.

1	2	3
Oddział Urbanistyki, Architektury i Nadzoru Budowlanego (UA)	kierownik	Samodzielne, jednoosobowe stanowiska pracy do spraw: a. Obsługi prawnej Urzędu – radca prawny b. Organizacji i funkcjonowania Urzędu oraz spraw ogólnych c. Kadr i szkolenia d. Ochrony gruntów rolnych e. Komunikacji f. Gospodarki wodnej i melioracji g. Gospodarki leśnej h. Obronnych i wojskowych i. Obsługi sekretariatu Kierownika Urzędu
Oddział Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (OŚ)	zastępca	Zamiejscowy Oddział Geodezji w Golubiu-Dobrzyniu
Oddział Komunikacji (Km.)	zastępca	–

Źródło: Zarządzenie nr 4/95 Wojewody Toruńskiego z dnia 18 I 1995 r. w sprawie ustalenia Statutu Urzędu Rejonowego w Grudziądzu; Zarządzenie nr 2/95 Kierownika Urzędu Rejonowego w Grudziądzu z dnia 19 I 1995 r. w sprawie ustalenia Regulaminu Organizacyjnego Urzędu Rejonowego w Grudziądzu; Zarządzenie nr 58/95 Wojewody Toruńskiego z dnia 6 IX 1995 r. w sprawie ustalenia Statutu Urzędu Rejonowego w Toruniu.

Co istotne, postanowienia nowego statutu organizacyjnego dla UR w Toruniu nie zostały oficjalnie zaadaptowane do jego organizacji.

Od 3 kwietnia 1995 r. zmieniony został zakres nadzoru kierownika UR w Grudziądzu i jego zastępcy. Pierwszy przejął nadzór nad Oddziałem Rolnictwa, Geodezji i Gospodarki Gruntami, drugi natomiast nad Oddziałem Urbanistyki, Architektury i Nadzoru Budowlanego³⁵.

³⁵ Ibid., UR w Grudziądzu, sygn. 13, s. 75, Zarządzenie nr 7/95 Kierownika Urzędu Rejonowego w Grudziądzu z dnia 3 IV 1995 r. w sprawie wprowadzenia zmian do Regulaminu Organizacyjnego Urzędu Rejonowego w Grudziądzu.

Od 1 stycznia 1996 r. Oddział Komunikacji w UR w Grudziądzu przekształcono w Samodzielne stanowisko pracy ds. komunikacji³⁶. Zatrzymało ono dotychczasowy symbol komórki, jak również podległość zastępcy kierownika Urzędu Rejonowego w Grudziądzu³⁷. 14 marca 1996 r. spod kompetencji nadzorczych zastępcy wyłączony został Oddział Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej. Tego samego dnia przemianowano także Samodzielne stanowisko pracy ds. komunikacji na Samodzielne stanowisko pracy ds. komunikacji i obywatelskich, jednocześnie usuwając ten przymiotnik (i stosowne kompetencje) z nazwy Wieloosobowego stanowiska pracy ds. organizacyjnych i obywatelskich³⁸.

W 1996 r. przeprowadzone zostały dalsze zmiany w organizacji UR w Toruniu. 15 kwietnia wydano nowy regulamin organizacyjny, który ustalał następującą organizację wewnętrzną urzędu:

1. Oddział Gospodarki Gruntami (GG) – zastępca
2. Oddział Urbanistyki, Architektury i Nadzoru Budowlanego (UA) – kierownik
3. Referat Budżetowo-Księgowy (FK) – kierownik
4. Wieloosobowe stanowisko pracy ds.:
  - a. Weterynarii (LW) – kierownik
  - b. Geodezji (EG) – kierownik
  - c. Organizacyjnych i ogólnych, kadr i szkolenia oraz obsługi Urzędu (OR) – kierownik
  - d. Ochrony gruntów rolnych (OŚ) – kierownik
  - e. Gospodarki wodnej, leśnej i komunikacji (GWLİK) – zastępca
5. Jednoosobowe stanowisko pracy ds.:
  - a. Obsługi prawnej urzędu (RP) – kierownik
  - b. Wojskowych i obronnych (SO) – kierownik

---

³⁶ Ibid., UW w Toruniu, sygn. 69, Zarządzenie nr 88/95 Wojewody Toruńskiego z dnia 30 XII 1995 r. w sprawie zmiany Statutu Urzędu Rejonowego w Grudziądzu.

³⁷ Ibid., UR w Grudziądzu, sygn. 13, s. 79-83, Zarządzenie nr 13/95 Kierownika Urzędu Rejonowego w Grudziądzu z dnia 30 XII 1995 r. w sprawie wprowadzenia zmian do Regulaminu Organizacyjnego Urzędu Rejonowego w Grudziądzu.

³⁸ Ibid., UR w Grudziądzu, sygn. 14, s. 1-3, Zarządzenie nr 3/96 Kierownika Urzędu Rejonowego w Grudziądzu z dnia 14 III 1996 r. w sprawie wprowadzenia zmian do Regulaminu Organizacyjnego Urzędu Rejonowego w Grudziądzu.

6. Zamiejscowy Oddział Geodezji w Golubiu-Dobrzyniu (ZOG) – kierownik³⁹.

Jak obrazuje to powyższe zestawienie, dopiero w marcu 1996 r. wprowadzona została struktura organizacyjna bazująca na statucie organizacyjnym urzędu nadanym przez organ zwierzchni. Struktura ta nie odpowiadała jednak w pełni postanowieniom powziętym przez wojewodę.

Już 3 października 1996 r. zmieniona została struktura UR w Toruniu. W ramach Oddziału Urbanistyki, Architektury i Nadzoru Budowlanego utworzono Samodzielne stanowisko pracy ds. specjalistycznego nadzoru budowlanego dróg publicznych⁴⁰. Zmiana ta została wprowadzona 8 października. Była to ostatnia zmiana w strukturze UR w Toruniu przed reformą administracyjną.

Inaczej było jednak w przypadku UR w Grudziądzu, któremu w 1996 r. nadano nowy statut, obowiązujący od 1 stycznia 1997 r.⁴¹, uszczegółowiony wydanym dzień później regulaminem organizacyjnym⁴². W skład urzędu wchodziły następujące komórki wewnętrzne:

Tabela 6

Struktura organizacyjna UR w Grudziądzu wprowadzona w 1996 r.	
Nazwa komórki organizacyjnej	Nadzór
1	2
Wieloosobowe stanowisko pracy ds. organizacyjnych (Or.)	kierownik
Główny księgowy (Ks.)	kierownik
Radca prawny (RPr.)	kierownik

³⁹ Ibid., UR w Toruniu, sygn. 2, s. 222, Zarządzenie nr 7/96 Kierownika Urzędu Rejonowego w Toruniu z dnia 8 X 1996 r. w sprawie zmian Regulaminu Urzędu Rejonowego w Toruniu.

⁴⁰ Ibid., UW w Toruniu, sygn. 70, Zarządzenie nr 65/96 Wojewody Toruńskiego z dnia 3 X 1996 r. w sprawie zmiany Statutu Urzędu Rejonowego w Toruniu.

⁴¹ Ibid., Zarządzenie nr 89/96 Wojewody Toruńskiego z dnia 31 XII 1996 r. w sprawie ustalenia Statutu Urzędu Rejonowego w Grudziądzu.

⁴² Ibid., UR w Grudziądzu, sygn. 15, s. 1, Zarządzenie nr 1/97 Kierownika Urzędu Rejonowego w Grudziądzu z dnia 2 I 1997 r. w sprawie ustalenia Regulaminu Organizacyjnego Urzędu Rejonowego w Grudziądzu.

1	2
Oddział Rolnictwa i Gospodarki Gruntami (RGG)	kierownik
Oddział Urbanistyki, Architektury i Nadzoru Budowlanego (UA)	kierownik
Oddział Geodezji, Gospodarki Wodnej i Leśnictwa (GWL)	zastępca
Samodzielne Stanowisko Pracy ds. Komunikacji i Obywatelskich (Km.)	zastępca

Źródło: Zarządzenie nr 89/96 Wojewody Toruńskiego z dnia 31 XII 1996 r. w sprawie ustalenia Statutu Urzędu Rejonowego w Grudziądzu; Zarządzenie nr 1/97 Kierownika Urzędu Rejonowego w Grudziądzu z dnia 2 I 1997 r. w sprawie ustalenia Regulaminu Organizacyjnego Urzędu Rejonowego w Grudziądzu.

Ostatnia zmiana w organizacji UR w Grudziądzu została przeprowadzona 16 marca 1998 r., kiedy Samodzielne stanowisko pracy ds. komunikacji i obywatelskich zostało przekształcone w Wieloosobowe stanowisko pracy ds. komunikacji i obywatelskich⁴³.

Zachowane materiały archiwalne pozwalają także na prześledzenie zmian w stanie zatrudnienia w obu urzędach rejonowych. Problem ten jest istotny z punktu widzenia poruszanego zagadnienia, ponieważ wpływa na organizację jednostki. Zmiany w tym zakresie przedstawia tabela 7.

Sprawozdania dotyczące stanu zatrudnienia nie zawierają niestety informacji o stanie osobowym poszczególnych komórek organizacyjnych. Można jednak zakładać, że znaczny spadek zatrudnienia w obu urzędach w 1993 r. związany był ze wspomnianym powyżej wyodrębnieniem się służby zatrudnienia⁴⁴. Widoczna jest również pewna prawidłowość we fluktuacji kadr w obu urzędach. Po początkowym okresie gwałtownego wzrostu zatrudnienia nastąpił znaczny, około 50%, spadek liczby pracowników. Następne lata, w tym szczególnie ostatnie trzy lata działania urzędów, przynoszą w tym zakresie całkowitą stabilizację. Należy także podkreślić, że w tym okresie liczba zatrudnionych była stosunkowo niewielka wobec zadań wykonywanych przez oba urzędy.

⁴³ Ibid., UW w Toruniu, sygn. 72, Zarządzenie nr 18/98 Wojewody Toruńskiego z dnia 16 III 1998 r. w sprawie zmiany Statutu Urzędu Rejonowego w Grudziądzu.

⁴⁴ Ibid., UR w Grudziądzu, sygn. 81, Sprawozdanie o stanie zatrudnienia za 1993 r. oraz ibid., UR w Toruniu, sygn. 6, s. 22, Sprawozdanie o stanie zatrudnienia za 1993 r.

Tabela 7

Stan zatrudnienia w urzędach rejonowych w Toruniu i Grudziądzu w latach 1990-1998 – pełno- i niepełnozatrudnieni		
Rok	Urząd Rejonowy w Grudziądzu	Urząd Rejonowy w Toruniu
1990	45	82
1991	60	109
1992	77	131
1993	28	52
1994	28	41
1995	26	40
1996	26	42
1997	26	41
1998	27 (stan w dniu 30 IX 1998 r.)	b.d.

Źródło: APT, UR w Grudziądzu, sygn. 78, s. 1, sygn. 79, s. 1, sygn. 80, s. 1, sygn. 81, s. 1, sygn. 82, s. 5, sygn. 83, s. 9, sygn. 84, s. 7, sygn. 85, s. 1, 10, oraz ibid., UR w Toruniu, sygn. 6, s. 3, 5, 13, 21, 30, 45, 55, 63.

Zachowane materiały archiwalne nie pozwalają na szczegółowe zobrazowanie kompetencji kadr zatrudnionych w urzędach. Informacje te dostępne są wyłącznie dla lat 1990-1992. Przedstawione zostały w tabeli 8.

Tabela 8

Poziom wykształcenia pracowników urzędów rejonowych w Toruniu i w Grudziądzu w latach 1990-1992 – pełnozatrudnieni														
Rok	Urząd Rejonowy w Grudziądzu							Urząd Rejonowy w Toruniu						
	O	W	PSZ	SO	ZZ	P	N	O	W	PSZ	SO	ZZ	P	N
1990	45	16	16	11	1	1	0	82	28	39	13	0	2	0
1991	60	16	31	11	1	1	0	109	32	57	18	0	2	0
1992	76	17	40	18	1	0	0	128	36	70	20	2	0	0

O – ogółem, W – wyższe, PSZ – policealne i średnie zawodowe, SO – średnie ogólnokształcące, ZZ – zasadnicze zawodowe, P – podstawowe, N – niepełne podstawowe.

Źródło: APT, UR w Grudziądzu, sygn. 78, s. 2, sygn. 79, s. 2, sygn. 80, s. 2; ibid., UR w Toruniu, sygn. 6, s. 4, 6, 13.

Z tabeli 8 wynika, że przynajmniej w początkowym okresie działania urzędów ich kadra miała stosunkowo wysokie kompetencje. W obu urzędach większość zatrudnionych miała wykształcenie średnie, i to w tej grupie nastąpił największy wzrost zatrudnienia. Dość stabilna jest natomiast liczba osób z wykształceniem wyższym, która (szczególnie w UR w Toruniu) nieznacznie wzrasta. Marginalne pozostaje natomiast zatrudnienie osób z wykształceniem podstawowym i zawodowym.

Podsumowując należy stwierdzić, że mimo iż oba urzędy działały na obszarze jednego województwa i w podobnym otoczeniu, nie miały zunifikowanej struktury. Trzeba jednak podkreślić, że pewna różnorodność w organizacji urzędów stanowi konsekwencję postępującej demokratyzacji państwa po epoce komunizmu, w której aż do 1987 r. Rada Ministrów odgórnie ustalała organizację urzędów terenowych⁴⁵. Jak można zauważyć, znaczną autonomię w dziedzinie kształtowania kierowanych przez siebie urzędów mieli także ich kierownicy. Szczególnie widoczne jest to na przykładzie UR w Toruniu, którego organizacja w pewnych okresach znacznie odbiegała od wskazań statutów organizacyjnych bądź też akty wojewody stanowiły próbę nadążania za zmieniającą się rzeczywistością. Stan taki był zresztą, przynajmniej w początkowym okresie, akceptowany przez administrację centralną, co musiało wynikać z chęci ułatwienia i przyspieszenia organizowania nowych urzędów. Organizacja obu urzędów odpowiadała kompetencjom i zadaniom przypisanym kierownikom urzędów rejonowych.

Należy podkreślić także stosunkowo wysoki poziom wykształcenia kadr administracyjnych w obu urzędach oraz ich znaczne zaangażowanie w pełnienie zadań z zakresu pośrednictwa pracy. Wnioski te potwierdzają dane zawarte w tabelach 7 i 8 oraz prawie 50% spadek liczby osób zatrudnionych od początku 1993 r., wynikający z wyodrębnienia się służby zatrudnienia.

Mimo braku unifikacji struktur organizacyjnych poszczególnych urzędów wydaje się jednak uprawnione wyciągnięcie kilku wniosków

---

⁴⁵ H. Ciechanowski, *Kancelaria władz wojewódzkich w latach 1975-1990 na przykładzie Wojewódzkiej Rady Narodowej w Toruniu oraz Urzędu Wojewódzkiego w Toruniu*, Toruń 2020, s. 324.

dotyczących tego zagadnienia. Początkowo urzędy posiadały struktury pionowe, charakteryzujące się podziałem urzędów na oddziały, których pracą kierowali kierownicy. Takie zorganizowanie pracy urzędu musiało ułatwiać zarządzanie nim przy znacznym stanie osobowym. Wraz ze spadkiem liczby pracowników zaczęto wprowadzać w coraz szerszym zakresie struktury poziome, charakteryzujące się tworzeniem samodzielnych stanowisk pracy, nieogrupowanych w oddziały lub referaty. Choć nie można tego kategorycznie stwierdzić, wydaje się prawdopodobne, że inne urzędy rejonowe mogły przejść podobne przemiany organizacyjne. Hipoteza ta wymaga jednak weryfikacji w toku dalszych badań.

Bibliografia

Materiały archiwalne

Archiwum Państwowe w Toruniu, Urząd Rejonowy w Grudziądzu, sygn. 8, 10, 11, 13, 14, 15, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85.

Archiwum Państwowe w Toruniu, Urząd Rejonowy w Toruniu, sygn. 2, 6, 7.

Archiwum Państwowe w Toruniu, Urząd Wojewódzki w Toruniu, sygn. 64, 66, 67, 68, 69, 70, 72, 5/62, 5/97.

Akty prawne

Decyzja Wojewody Toruńskiego nr 5/90 z dnia 8 V 1990 r. w sprawie powołania Zespołu ds. Zmiany Struktury Organizacyjnej UW oraz utworzenia rejonów administracyjnych, Archiwum Państwowe w Toruniu, Urząd Wojewódzki w Toruniu, sygn. 5/97.

Rozporządzenie Ministra – Szefa Urzędu Rady Ministrów z dnia 9 VI 1995 r. w sprawie określenia siedzib i terytorialnego zasięgu działania urzędów rejonowych, DzU 1995, nr 66, poz. 341.

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 21 VIII 1997 r. zmieniającym rozporządzenie w sprawie określenia siedzib i terytorialnego zasięgu działania urzędów rejonowych, DzU 1997, nr 102, poz. 649.

Rozporządzenie Ministra – Szefa Urzędu Rady Ministrów z dnia 1 VIII 1990 r. w sprawie określenia siedzib i terytorialnego zasięgu działania urzędów rejonowych, DzU 1990, nr 54, poz. 316.

- Rozporządzenie Ministra – Szefa Urzędu Rady Ministrów z dnia 31 XII 1990 r. zmieniającego rozporządzenia w sprawie określenia siedzib i terytorialnego zasięgu działania urzędów rejonowych, DzU 1991, nr 3, poz. 16.
- Ustawa z dnia 16 X 1991 r. o zatrudnieniu i bezrobociu, DzU 1991, nr 106, poz. 457.
- Ustawa z dnia 17 V 1990 r. o podziale zadań i kompetencji określonych w ustawach szczególnych pomiędzy organy gminy a organy administracji rządowej oraz o zmianie niektórych ustaw, DzU 1990, nr 34, poz. 198.
- Ustawa z dnia 22 III 1990 r. o terenowych organach rządowej administracji ogólnej, DzU 1990, nr 21, poz. 123.
- Ustawa z dnia 24 VII 1998 r. o wejściu w życie ustawy o samorządzie powiatowym, ustawy o samorządzie województwa oraz ustawy o administracji rządowej w województwie przywrócony został trójstopniowy podział administracyjny państwa, DzU 1998, nr 99, poz. 631.
- Zarządzenie nr 1/90 Kierownika Urzędu Rejonowego w Grudziądzu z dnia 22 IX 1990 r. w sprawie ustalenia Regulaminu Organizacyjnego Urzędu Rejonowego w Grudziądzu, Archiwum Państwowe w Toruniu, Urząd Rejonowy w Grudziądzu, sygn. 8.
- Zarządzenie nr 1/90 Kierownika Urzędu Rejonowego w Toruniu z dnia 14 IX 1990 r. w sprawie ustalenia Regulaminu Organizacyjnego Urzędu Rejonowego w Toruniu, Archiwum Państwowe w Toruniu, Urząd Rejonowy w Toruniu, sygn. 2.
- Zarządzenie nr 1/92 Kierownika Urzędu Rejonowego w Grudziądzu z dnia 21 II 1992 r. w sprawie zmiany Regulaminu Organizacyjnego Urzędu Rejonowego w Grudziądzu, Archiwum Państwowe w Toruniu, Urząd Rejonowy w Grudziądzu, sygn. 10.
- Zarządzenie nr 1/92 Kierownika Urzędu Rejonowego w Toruniu z dnia 6 IV 1992 r. w sprawie zmian w Regulaminie organizacyjnym Urzędu Rejonowego w Toruniu, Archiwum Państwowe w Toruniu, Urząd Rejonowy w Toruniu, sygn. 2.
- Zarządzenie nr 1/97 Kierownika Urzędu Rejonowego w Grudziądzu z dnia 2 I 1997 r. w sprawie ustalenia Regulaminu Organizacyjnego Urzędu Rejonowego w Grudziądzu, Archiwum Państwowe w Toruniu, Urząd Rejonowy w Grudziądzu, sygn. 15.
- Zarządzenie nr 13/95 Kierownika Urzędu Rejonowego w Grudziądzu z dnia 30 XII 1995 r. w sprawie wprowadzenia zmian do Regulaminu Organizacyjnego Urzędu Rejonowego w Grudziądzu, Archiwum Państwowe w Toruniu, Urząd Rejonowy w Grudziądzu, sygn. 13.

- Zarządzenie nr 145/92 Wojewody Toruńskiego z dnia 24 XII 1992 r. w sprawie zmiany Statutu Urzędu Rejonowego w Grudziądzu, Archiwum Państwowe w Toruniu, Urząd Wojewódzki w Toruniu, sygn. 66.
- Zarządzenie nr 148/92 Wojewody Toruńskiego z dnia 28 XII 1992 r. w sprawie zmiany statutu Urzędu Rejonowego w Toruniu, Archiwum Państwowe w Toruniu, Urząd Wojewódzki w Toruniu, sygn. 66.
- Zarządzenie nr 18/98 Wojewody Toruńskiego z dnia 16 III 1998 r. w sprawie zmiany Statutu Urzędu Rejonowego w Grudziądzu, Archiwum Państwowe w Toruniu, Urząd Wojewódzki w Toruniu, sygn. 72.
- Zarządzenie nr 2/91 Kierownika Urzędu Rejonowego w Toruniu z dnia 2 V 1991 r. w sprawie zmian w Regulaminie Organizacyjnym Urzędu Rejonowego w Toruniu, Archiwum Państwowe w Toruniu, Urząd Rejonowy w Toruniu, sygn. 2.
- Zarządzenie nr 2/94 Kierownika Urzędu Rejonowego w Toruniu z dnia 14 I 1994 r. w sprawie zmiany Regulaminu Urzędu Rejonowego w Toruniu, Archiwum Państwowe w Toruniu, Urząd Rejonowy w Toruniu, sygn. 2.
- Zarządzenie nr 2/94 Wojewody Toruńskiego z dnia 12 I 1994 r. w sprawie zmiany Statutu Urzędu Rejonowego w Toruniu, Archiwum Państwowe w Toruniu, Urząd Wojewódzki w Toruniu, sygn. 68.
- Zarządzenie nr 2/95 Kierownika Urzędu Rejonowego w Grudziądzu z dnia 19 I 1995 r. w sprawie ustalenia Regulaminu Organizacyjnego Urzędu Rejonowego w Grudziądzu, Archiwum Państwowe w Toruniu, Urząd Rejonowy w Grudziądzu, sygn. 13.
- Zarządzenie nr 3/93 Kierownika Urzędu Rejonowego w Grudziądzu z dnia 5 IV 1993 r. w sprawie ustalenia Regulaminu Organizacyjnego Urzędu Rejonowego w Grudziądzu, Archiwum Państwowe w Toruniu, Urząd Rejonowy w Grudziądzu, sygn. 11.
- Zarządzenie nr 3/93 Kierownika Urzędu Rejonowego w Toruniu z dnia 23 VI 1993 r. w sprawie ustalenia Regulaminu Organizacyjnego Urzędu Rejonowego w Toruniu, Archiwum Państwowe w Toruniu, Urząd Rejonowy w Toruniu, sygn. 2.
- Zarządzenie nr 3/96 Kierownika Urzędu Rejonowego w Grudziądzu z dnia 14 III 1996 r. w sprawie wprowadzenia zmian do Regulaminu Organizacyjnego Urzędu Rejonowego w Grudziądzu, Archiwum Państwowe w Toruniu, Urząd Rejonowy w Grudziądzu, sygn. 14.
- Zarządzenie nr 36/93 Wojewody Toruńskiego z dnia 29 III 1993 r. w sprawie ustalenia Statutu Urzędu Rejonowego w Grudziądzu, Archiwum Państwowe w Toruniu, Urząd Wojewódzki w Toruniu, sygn. 67.

- Zarządzenie nr 4/95 Wojewody Toruńskiego z dnia 18 I 1995 r. w sprawie ustalenia Statutu Urzędu Rejonowego w Grudziądzu, Archiwum Państwowe w Toruniu, Urząd Wojewódzki w Toruniu, sygn. 69.
- Zarządzenie nr 44/93 Wojewody Toruńskiego z dnia 6 IV 1993 r. w sprawie ustalenia Statutu Urzędu Rejonowego w Toruniu, Archiwum Państwowe w Toruniu, Urząd Wojewódzki w Toruniu, sygn. 67.
- Zarządzenie nr 57/91 Wojewody Toruńskiego z dnia 21 VI 1991 r. w sprawie zmiany Statutu Urzędu Rejonowego w Toruniu, Archiwum Państwowe w Toruniu, Urząd Wojewódzki w Toruniu, sygn. 64.
- Zarządzenie nr 58/95 Wojewody Toruńskiego z dnia 6 IX 1995 r. w sprawie ustalenia Statutu Urzędu Rejonowego w Toruniu, Archiwum Państwowe w Toruniu, Urząd Wojewódzki w Toruniu, sygn. 69.
- Zarządzenie nr 65/96 Wojewody Toruńskiego z dnia 3 X 1996 r. w sprawie zmiany Statutu Urzędu Rejonowego w Toruniu, Archiwum Państwowe w Toruniu, Urząd Wojewódzki w Toruniu, sygn. 70.
- Zarządzenie nr 7/95 Kierownika Urzędu Rejonowego w Grudziądzu z dnia 3 IV 1995 r. w sprawie wprowadzenia zmian do Regulaminu Organizacyjnego Urzędu Rejonowego w Grudziądzu, Archiwum Państwowe w Toruniu, Urząd Rejonowy w Grudziądzu, sygn. 13.
- Zarządzenie nr 7/96 Kierownika Urzędu Rejonowego w Toruniu z dnia 8 X 1996 r. w sprawie zmian Regulaminu Urzędu Rejonowego w Toruniu, Archiwum Państwowe w Toruniu, Urząd Rejonowy w Toruniu, sygn. 2.
- Zarządzenie nr 72a/90 Wojewody Toruńskiego z dnia 4 VI 1990 r. w sprawie ustanowienia Pełnomocników Wojewody do spraw utworzenia urzędów rejonowych rządowej administracji ogólnej, Archiwum Państwowe w Toruniu, Urząd Wojewódzki w Toruniu, sygn. 5/62.
- Zarządzenie nr 85/90 Wojewody Toruńskiego z dnia 27 VI 1990 r. w sprawie nadania statutu Urzędowi Rejonowemu w Grudziądzu, Archiwum Państwowe w Toruniu, Urząd Wojewódzki w Toruniu, sygn. 5/62.
- Zarządzenie nr 86/90 Wojewody Toruńskiego z dnia 27 VI 1990 r. w sprawie nadania statutu Urzędowi Rejonowemu w Toruniu, Archiwum Państwowe w Toruniu, Urząd Wojewódzki w Toruniu, sygn. 5/62.
- Zarządzenie nr 88/95 Wojewody Toruńskiego z dnia 30 grudnia 1995 r. w sprawie zmiany Statutu Urzędu Rejonowego w Grudziądzu, Archiwum Państwowe w Toruniu, Urząd Wojewódzki w Toruniu, sygn. 69.
- Zarządzenie nr 89/96 Wojewody Toruńskiego z dnia 31 XII 1996 r. w sprawie ustalenia Statutu Urzędu Rejonowego w Grudziądzu, Archiwum Państwowe w Toruniu, Urząd Rejonowy w Toruniu, sygn. 2.

Opracowania

- Bałaban A., *Polskie problemy ustrojowe: (konstytucja, źródła prawa, samorząd terytorialny, prawa człowieka)*, Kraków 2003, ss. 153.
- Ciechanowski H., *Kancelaria władz wojewódzkich w latach 1975-1990 na przykładzie Wojewódzkiej Rady Narodowej w Toruniu oraz Urzędu Wojewódzkiego w Toruniu*, Toruń 2020, ss. 361.
- Jaroszyński A., *Terenowa administracja rządowa: komentarz do ustawy z 22.III.1990 r. o terenowych organach rządowej administracji ogólnej*, Warszawa 1990, ss. 120.
- Pietrzyk K., *Samorządowa i rządowa administracja publiczna w terenie 1989-1998*, [w:] *Budowanie instytucji państwa 1989-2001. W poszukiwaniu modelu*, red. I. Jackiewicz, Warszawa 2004, s. 119-151.
- Prutis S., *Rządowa administracja terenowa – model normatywny, tendencje przekształceń strukturalnych*, *Samorząd Terytorialny*, nr 11-12, 1991, s. 36-40.
- Stec M., *Tworzenie samorządu gminnego w 1990 r. z perspektywy Delegata Pełnomocnika Rządu ds. Reformy Samorządu Terytorialnego w województwie miejskim krakowskim*, *Samorząd Terytorialny*, nr 4, 2020, s. 72-81.